

STANISŁAW KOZIARA, *Frazeologia biblijna w języku polskim*, Kraków 2001

Książka krakowskiego językoznawcy jest obszernym, systematycznym i syntetycznym opracowaniem zagadnienia obecności w języku polskim utrwalonych związków frazeologicznych, zakotwiczonych w tekście Starego i Nowego Testamentu. Monografię tę, z jednej strony sumującą szereg szczegółowych badań poświęconych temu zagadnieniu, z drugiej strony poprzez wykorzystaną metodę badawczą, otwierającą dalszą refleksję naukową nad tym zagadnieniem, można uznać za pracę zamykającą pewien etap w polskich badaniach nad frazeologią biblijną w naszym języku. Składa się ona ze wstępu i zakończenia oraz trzech rozdziałów, a ponadto zawiera obszerną bibliografię oraz indeks omówionych frazeologizmów (98 pozycji), indeks frazeologizmów, które nie zostały omówione, a które zostały zacytowane w pracy (274 pozycje), i indeks osób.

Rozdział pierwszy dotyczy stanu badań nad frazeologią biblijną. Autor sięga tutaj do takich prac leksykograficznych, jak S. ADALBERGA, *Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowiowych polskich*, S. SKORUPKI, *Słownik frazeologiczny, Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich*, pod red. J. KRZYŻANOWSKIEGO, W. KOPALIŃSKIEGO, *Słownik mitów i tradycji kultury*, do zbioru H. MARKIEWICZA i A. ROMANOWSKIEGO, *Skrzydlate słowa*, K. ROMANIUKA, *Słownik metaforyczno-egzegetyczny Nowego Testamentu*, oraz do prac najnowszych: A. M. KOMORNICKA, *Słownik zwrotów i aluzji biblijnych*, J. GODYNIA, *Od Adama i Ewy zaczynać. Mały słownik biblizmów języka polskiego*, a także do szeregu innych opracowań filologicznych.

Na podstawie analiz wymienionych publikacji Autor dochodzi w tej części do stwierdzenia niedostatków w polskiej leksykografii w zakresie rejestru polskich biblizmów, które – jego zdaniem – wynikają z braku jednoznacznych teoretycznych i metodologicznych podstaw dla badań tego przedmiotu.

Rozdział drugi pracy jest poświęcony zagadnieniom teoretycznym, metodologicznym oraz źródłowym polskich biblizmów, co wynika z konkluzji rozdziału pierwszego. Autor stara się zdefiniować pojęcie „biblizm”, które – jak się okazuje – nie występuje jeszcze w większości słowników współczesnej polszczyzny. Następnie, bazując na zaproponowanej definicji, Autor stara się określić liczbę biblizmów w języku polskim (szacowaną na od 300 do 1000). Wprowadza także klasyfikację frazeologicznych konstrukcji biblijnych (cytat, quasi-cytat, parafraza) oraz klasyfikację jednostek semantycznych (synteza, trawestacja, aluzja), co z punktu widzenia metody badawczej pozwala na możliwie najszersze uchwycenie wszelkiego rodzaju związków frazeologicznych pochodzenia biblijnego. Ta metoda zresztą może być przydatna także w innych analizach o charakterze filologicznym, jak choćby w pracy nad frazeologią biblijną w innych językach czy w badaniu frazeologii starotestamentalnej w Nowym Testamencie (niezmiernie ciekawe zagadnienie).

Następnie, w ostatniej części rozdziału drugiego Autor prezentuje materiał źródłowy, na którym oparł swoje analizy. Pod uwagę zostały wzięte wszystkie kompletne wydania Biblii (czyli obejmujące Stary i Nowy Testament), jakie ukazały się drukiem, w sumie 10 wydań: Biblia Leopolda (r. 1561), Biblia brzeska (r. 1563), Biblia Szymona Budnego (r. 1572), Biblia Jakub Wujka (r. 1599) oraz Nowy Testament i Psalterz ks. Jakuba Wujka (r. 1593 i 1594), Biblia gdańska (r. 1632), Biblia Tysiąclecia, wyd. I i II (r. 1965 i 1971), Biblia warszawska (r. 1975), Biblia poznańska (r. 1975), Biblia warszawsko-praska (r. 1997). Każde z tych wydań zostało omówione pod względem genezy oraz języka.

Rozdział trzeci jest niezwykle interesującym zbiorem frazeologizmów biblijnych w języku polskim, podzielonym na trzy części: wyrażenia (44 pozycje), zwroty (27 pozycji), frazy (27 pozycji). Opis każdej pozycji obejmuje wykaz miejsc, gdzie występuje ona w tekście biblijnym, zestaw form tekstowych (wersji) w różnych wydaniach Biblii oraz obszerny komentarz dotyczący znaczenia wyrażenia na podstawie kontekstu biblijnego, jego związków z oryginalnym (hebrajskim oraz greckim) tekstem Biblii bądź przekładem łacińskim (Vulgata) oraz przemian, jakie dokonywały się w poszczególnych wyrażeniach w dziejach naszej mowy. Ponadto Autor konfrontuje wyrażenia polskie z wyrażeniami utrwalonymi w innych językach słowiańskich (na przykład rosyjskim bądź czeskim), co zdecydowanie poszerza spektrum rozumienia poszczególnych frazeologizmów. Praca budzi uznanie!

Przeprowadzone analizy pozwoliły Autorowi na następujące wnioski, zawarte w podsumowaniu pracy: (1) najpoważniejszy udział w tworzeniu polskich frazeologizmów biblijnych miała Biblia gdańska oraz Biblia Jakuba Wujka, niepoślednie miejsce przypada także Biblii brzeskiej, najmniejszą rolę odegrała Biblia Szymona Budnego, (2) około 90 proc. polskiego zasobu frazeologizmów pochodzenia biblijnego posiada swój formalny prototyp w tekście greckim bądź łacińskim, a około 70 proc. wyrażen poświadczonych w Starym Testamencie, (3) techniki translacyjne oscylują między tendencją do tłumaczenia wiernego, literalnego a tendencją do poszukiwania na płaszczyźnie języka docelowego jednostek równoważnych semantycznie i formalnie względem oryginału. Pierwsza tendencja przeważa w wydaniach starszych, druga – w wydaniach nowszych, (4) w naszym języku przeważają wyrażenia o rodowodzie nowotestamentalnym, a zwłaszcza pochodzące z Ewangelii św. Mateusza, (5) zbiór biblizmów polskich, jak się okazuje, jest znacznie bogatszy, niż bywa to nierzadko oceniane w publikacjach leksykograficznych.

Praca cieszy i fascynuje! Stanowi dobre źródło wiedzy o frazeologii biblijnej w języku polskim, jak też jest przykładem jasnej i przejrzystej metody badawczej, pozwalającej na wyciąganie przekonujących i praktycznych wniosków. Należy ją polecić biblistom, zarówno tłumaczom, jak i badaczom Biblii, ale także homiletom, katechetom i wszystkim, którym bliska jest troska o piękno i precyzję naszej polskiej mowy – „szukajcie, a znajdziecie”.

Kraków

PIOTR WŁODYGA OSB